

Ljubov, její otec a plukovník Nikolaj Michajlovič odjeli na jednom vozíku a kupec se svou ženou a s dětmi odjeli za nimi. Jeli bez vozků, vyrazili ze vrat a dali se širokou cestou, kde v době deště zapadají vozy až po nápravy.

Kam jeli? Kdož to ví.

Jan Kostka se však stal mlynářem. Bylo mu odejít na břeh řeky Bugu, tam, kam bohatý kupec svezl zásoby obilí. Mlýn stál, nesmírné kupy pšenice ležely v sýpkách a Jan Kostka měl proměnit zrna v mouku. I šel a za večera došel do mlýna.

„Kdo jsi?“ zeptal se ho strojník, který pracoval v tom mlýně.

„Jsem člověk,“ odpověděl Kostka, „kterého dělnická vláda posílá, aby ti řekl, co a jak. Zítřka spustíš stroj a ve mlýně se bude opět pracovat.“

Na ta slova strojník vstal a přinesl láhev vodky.

„V širém kraji,“ řekl, „není již vodky, ale já dostávám, co se mi uzdá. Budeš se mít dobře.“ Řka to, postavil strojník láhev před Jana a Jan viděl, že má strojník ruce bílé jako písař.

Na druhý den šel Jan do mlýnice a prošel všemi síněmi toho prostorného mlýna. Ale všude byl prach a nepořádek.

Potom Jan zavolal dělníky, kteří ve mlýně pracovali, a poručil jim, aby se chopili práce a připravili zásyp. Potom zavolal Jan strojníka a řekl, aby spustil stroj, a topičovi řekl, aby přiložil pod kotlem.

Asi za hodinu obešel Kostka opět mlýnskými síněmi a viděl, že dělníci pracují a že syčí pod kotlem oheň. Ale strojník

seděl ve své světničce a pil vodku. Opíral si tvář dlaní a seděl na lavici, jako se sedává na jezdeckém koni.

„Proč nepracuješ?“ otázal se Jan, ale strojník si posunul čepici tlustými prsty a odpověděl: „Stroj je pokazen.“

Tu Jan Kostka rozbil láhev a hodil na stůl svou velkou pistolí. Potom si usedl k tomu stolu a řekl: „Vím, že ti bohatý kupec poručil rozpojit hřídel. Jdi a spusť stroje!“

Když pak mlýn hučel a když se podlahy sýpek prohýbaly pod tíhou bělostné mouky a když přijížděly lodě a odvážely kám nakládat pytle na vůz a vedl účty. Tu se mu dívaly baby přes rameno a divily se, jak krásně píše.

Kteréhosi dne, když tak psal a když byl zabořen ve svých knihách, přišla do světnice mužická žena, která přivezla ždíbec pšenice, a pravila:

„Jak ty krásně píšeš, mlynáři! Napiš mi psaní, které by došlo za synem až za Dunaj.“

Jan dávnou uvykl tomuto úřadu a psal. Psal, že matka vzkuje pozdravení svému synovi, psal, že doposud je mírná zima a že se nikde neukázal sníh. Potom vzhledl na ženu, která umlkla, a ptal se, co chce ještě vzkázat synovi.

„Píš,“ odpověděla selka, „že bůh seslal na ruský lid zkoušku a že ho vede po hrboletých cestách, aby uvěřil v mír a spravedlnost. Bůh,“ pravila selka, „bohatým teď bere, co rozdal, a chudým dává, ale bolest přitom rozdílí na obě strany rovným dílem. A tak spravedlnost, to dítě boží, jako lidský tvor s bolestí na svět přichází a lidé si mohou oči vyplakat a štěstí a hoře zároveň pocítují.“

Když dopsal Jan dopis, vyšel na dvůr a tu zastihl starčeka, který utekl ze stepního statku. „Což,“ řekl Kostka, „nevypravuje dědeček o satanaš?“

A selky se smály a odpovídaly na tu otázku: „A o čem jiném by Matvěj vypravoval?“

„Jen co je pravda,“ praví na to Matvěj. „Mužik má půdu

a satanaš se odstěhuje z našich krajin do pekel, protože on se sytí mužickým hladem a brzy by nenašel potravu.“

Rka to, zasměje se a vrásky se mu stáhnou a je tak maličký, jako bývají děcka v něžném věku. Směje se a jeho smích je jako dětský pláč. Potom chce starček zvednout pytel, ale nemůže s ním pohnout. Tu jej popadne Kostka a milý pytel je hned na voze. Starček chce přitom říci, že má Jan sílu od pana satana, ale ještě včas se dá do smíchu a pleskne se přes hubu.

Čas od času bylo slyšeti o gardách, které táhnou krajem a hledají armádu, která slouží dělníkům, čas od času se rozlehla krajem palba, čas od času projela po řece loď s kouřící přídi, ale mleči již nedocházeli. Nevozili již své obilí a kupcovy zásoby byly semlety.

Mlýn stál, strojník utekl a Jan rozdal svým lidem ručnice. Potom zavřel vrata a pustil psy. Mlýn byl ohrazen vysokou zdí a psi se probíhali prostorným dvorem. Kteréhosi dne se do dvora zatoulala fena a za fenou přišli jiní tuláci. Jan Kostka je přijímal do své smečky a smečka stále rostla. A mlýn pustl.

Byl únor. Chladný vítr ohýbal vrcholky stromů, ale mráz nepřicházel. Širý Bug rozkládal své vlny, čas proudil za střídy temnoty a světla a na obzoru stále duněla válka. Stále nové gardy přejížděly stepí a vojsko dělníků bylo již unaveno.

Kterési noci slyšel Jan přestřelku a vztyčil se na svém loži. Tu znenadání zabušil někdo na vrata a psi spustili štěkot. Jan se chopil ručnice a vyběhl na dvůr. Tu zhlédl zachmuřené nebe s přísívtem barvy žluté a zelené, zhlédl vlastní šlápoty, jež nasáklý děštěm, zhlédl stíny rozzuřených psů, kteří přebíhali po zdi, a proti obloze spatřil jejich rozvzteklenu tlamu plnou hrčení. Rány dopadaly na vrata a Jan, svíraje ručnici, se zeptal, kdo přichází.

„Hledám Jana Kostku,“ odpověděl ženský hlas. Jan otevřel a setkal se s Ljubov. Byla promáčená deštěm, měla rozedrané ruce a její stěvičky uvízly kdysi v bahních kách cest.

Stáli v té chvíli plné chvatu zmučení a šťastni. Jan cítil chladná ústa a chvějící se chřipí Ljubov. Rozoznával dotekem svých rtů slzu či krupěj deště, jež uvázla v jejích brvách, a zatím co to děvče svíral, zatím co svíral v objetí milou, s níž nikdy nepromluvil o věcech lásky, cítil, jak jejích bytosti se prolamují ohradou kůže, ohradou svých skutků, svého konání a myšlenek. Cítil, jak jejím prochlazeným tělíčkem se line žhoucí proud života. Proud něhy. Cítil, jak jeho prsa se prolamují zlatistým dechem lásky. Slyšel milostné vypravování příběhů, jejichž smysl se ztrácí v lesknoucím se slovičku, v jediném jméně, v jediném vydechnutí.

A Ljubov, ta malá studentka, jež prchala kraj světa a na niž střídali, ta malá studentka, která sem vběhla jako psiček, vzlykala štěstím.

„Ljubov,“ praví Jan a dívka mu odpovídá jeho českým jménem. Tu jí Jan pobídne, aby vstoupila do světnice, kde svítí lampa, a Ljubov jde. Kráčí po té světnici, a kam stoupne, zanechává vlhké stopy. A Jan usadí Ljubov poblíž kamen a říká jí něžná slovíčka a mluví a mluví. Potom jí dá jisti, snese přikrývky, jež stáhne s lužka, a obrací její tvář ke světlu a v šťastné závratí si hrábne do vlasů. Miluje Ljubov. Tiskne jí na svou hruď a pokrývá jí tvář polibky.

Za svítání se ozvala střelná rána a bylo slyšet, že člověk běží dvorem.

„Zapomněl jsem zavřít dveře,“ pravil Jan, a chopiv se ručnice, vyběhl ven. Prošel sínkou, a tu se již setkává s člověkem,

kteří se potácí, který se přidržuje zdi a stěna. Kráčí dál, projde otevřenými dveřmi a stane v přisce světla.

Je to Vasil Nikolajevič. Je to otec slečny Ljubov. Stojí před svou dcerou. S vlasů mu stéká děšť, je oslepen světlem a rozhlíží se. Tu poznává Ljubov a jeho zmučená tvář se stáhne k úsměvu.

„Věděl jsem to,“ praví Vasil Nikolajevič. Potom se obrátí k Janu Kostkovi a řekne: „Jdi, prchni ze země, které nerozumíš! Vrať se! Vrať se do svých Čech a Ljubov půjde s tebou!“

A Jan podává Vasilu Nikolajeviči mléko a pálenku a ošetřuje ho a ptá se, není-li raněn.

„Jsem mi v patách,“ odpovídá Vasil Nikolajevič. „Svedli jsme bitvu a ztratili jsme ji. Je pozdě na tvůj lék,“ praví vposled a vylévá třesoucí se rukou mléko.

„A Ljubov?“ táže se Jan.

„Střílela!“ odpovídá Vasil Nikolajevič. „Zabila námořníka.“

Tu Ljubov vstane a odvádí Jana Kostku k světlu. Potom ho objímá a tiskne hlavu k jeho rameni. Pláče, tichý pláč lomcuje jejím tělem a její ústa pálí. Hlas jí usedá a mluví za stálého šakání.

Zatím dojel k mlýnu Fomka se svými námořníky, již vcházejí, již se rozléty dveře a Fomka stojí před Janem Kostkou.

Je malý, je pramalický a dosahuje Kostkovi sorva k rameni. Jeho tvář je pokryta vousem a blátem cest, je ztrápená, ale jeho pohled plane zpod přivřených víček. Tu ukáže na Vasila Nikolajeviče a praví Kostkovi: „Jednou jsem tě poslechl, Jene. Kdybych to byl neučinil, mohlo žít tři sta námořníků a Voznesensko bylo v našich rukách. Teď je Vasil Nikolajevič odsouzen a jeho dcera je odsouzena. Střílela.“

Venku bylo slyšet dupání vojáků. Malý námořník se pak obrátil do otevřeného okna a velcl popravčí četě.

Sorva řekl námořník prvé slovo, skočil Jan Kostka k Fom-

kovi a křičí: „Fomko!“ A tu mu opět padne k nohám a opět schvátí Ljubov do své náruče a opět padá na zem a prosí a prosí a prosí.

A Fomka? Co praví? Co odpovídá?

Dívá se po zdi, kyne vojákům a vojáci odvádějí Vasila Nikolajeviče.

V té chvíli uchopí Jan pistoli a mřítí jí do kouta a potom se vrhne k vojákům, rozhodí je a se škubající se tváří křičí k Fomkovi. Fomka ustupuje. Fomka sahá po pistoli, ale jeho kapsa je prázdná. Fomka vidí Janovu bílou tvář a poznává, že se nezachrání.

Tu třeskla rána. Fomka byl zasažen. Padl. A Jan se dívá na své ruce. V uších mu zní ozvěna rány a rozpomíná se, že to není ozvěna, že to byl druhý výstřel. Obrátí se k Ljubov a Ljubov leží mrtvá. Z hlavní pistole, kterou držela ve svých rukou, se doposud kouří.

Potom si Fomka obvázal ránu a pravil Janu Kostkovi: „Viděl jsem ji jen dvakrát a byla mi tak milá, jako bych ji znal od dětství. Odpusť mi, jsem námořník a vedu válku.“

Zatím venku padne nový výstřel.

Sibiřská řeka Om se stáčí v jednom místě přímo k severu a v tom místě leží vesnice Syropjatka. Je to vesnice s březovými háji, se širokými cestami, které se protínají vždy křížem, je to dřevěná vesnice bez stodol a stohů. V té vesnici pak přebývá sedlák Fedor Ivanovič Aksenov.

Je měsíc březen. Píše se rok 1918 a na Sibíři leží sníh. Om zmizel pod sněhem a jeho proudy hučí v hloubi koryta.

Tím trpytným sněhem, tím sněhem, jenž se třpytí, jedou saně. Zvonečky cinkají a koně letí jako ďáblové.

Hon cesty od vesnice Syropjatky, když jdeme od jihu, leží pak jiná dědinka. Je to maloruská ves jménem Polovinka. Její domečky stojí nakřivo. Bývá zde nepořádek a nouze o chleba.

Mezi mužiky z vesnice prvé a druhé vládne pak od let neshoda, neboť jedni mívají jídla dost a dost a druhým kručívá v bříše.

Saně, o nichž byla zmínka, jedou z jihu. Již jsou u prvých chalup Polovinky, již zatáčí křivou uličkou, již zatáčí k chatě mužika Jemiljojaminkova.

Před domkem toho mužika je plno lidí. Jsou na svatbě. Jemiljojaminkov vdává dceru Natalii za Ivana Fedoroviče Aksenova, který přebývá v Syropjatce.

Při té slavné svatbě jsou mladice a baby a mužici polovinští rozjaření. Pějí, vesele si vyskají a lámou bílé kolače i černé placky. Někteří skotačí ve sněhu, někteří mají dlaně v rukávech a zpívají, někteří vypravují veselou příhodu a strkají loktem do své sousedky.

Když přijely saně dočista blízounko, přitáhl vozka koním otěže a křičí:

„Z cesty, chaso, z cesty, vy baby rozveselené, ať vám koně neublíží!“

Ale muzíci se staví přes cestu a házejí sněhem a výskají. Tu vystoupí Jemiljaminkov a praví:

„Nic naplat, odveď koně do stáje, dej jim obroku a sedni s námi za stůl. Ty pak, černý pocestný, se pusť s babami do kola a jez bílé koláče a černé placky.“

A Jan Kostka musí poslechnout. Vystoupí ze saní a jde na koláče.

Když Kostka pojedl, řekl muzíkům:

„Jedu k Fedoru Ivanyčovi Aksenovu do vsi Syropjatky. Mám pro jeho syna Ivana list od dělnické vlády a budu u něho bydlet.“

„A co vzkazuje vláda?“ ptají se muzíci.

„Až se otevře jaro,“ odpovídá Kostka, „přijdou sem lidé a vystaví na řece Omu mlýn. Ivan Fedorovič Aksenov se jim má postarat o jídlo a byt.“

A muzíci se smějí a táží se:

„Což když Ivan k ničemu není? Což když je hlupák a lepi se na baby?“

Tu za velikého křiku přivedou ženicha a praví:

„Vždyť to je sám Ivan Fedorovič Aksenov! Vždyť sedíš na jeho svatbě!“

Potom pili horký čaj. Ze sklenic se kouřilo, sklenice cinkaly, muzíci si utírali brady a ženské lámaly černé placky. Ale když přijde některá na koláč, přivře oči a povídá: „Ti muzíci ze Syropjatky dovedou péci koláče! To jsou pekaři!“

A na to zas odsekne ženich a haní polovinskou kuchyní.

Na druhý den se Fedor Ivanyč vyptával Kostky, odkud pochází. Jan vyptával o skaličském kraji, a zatím co vypravoval, přiblížil se k němu muzíkův nejmladší syn, který

se jmenoval Petr, a přejížděl mu prsty po ramenech. Byl slepý. Přišel na lov o zrak.

„Ty,“ řekl slepý chlapec, „jsi co do postavy větší než Fedor Ivanyč a máš rusé vlasy.“

„Nemám,“ odpověděl Kostka, „jsem černý.“

Tu si Jan všiml, že slepý hoch je sám rusovlasý. Bylo mu 16 let a měl tak něžné způsoby a chodil tak zlehounka a byl tak sličný, že každý, kdo ho viděl, měl s ním slitování. Ale Petruška se stále usmíval.

„Pojď,“ řekl Janovi, „ukáži ti kraj. Pojedeme ke stohu pro slámu.“

Potom přistrojil koně, podal Janovi kožichy a jeli. Jeli bílou plání a Petruška pravil:

„Tam leží Om, tam se stáčí, tam se ohýbá a potom leť k Iryši.“

Když pak přijeli do širé roviny, kde nebylo nic než snůh a kde nebyla ani cesta, ani stopa, otázal se Jan Kostka Petrušky: „Víš, kam máš řídit koně?“

„Vím, kde je stoh, a koně tam běží sami,“ odpověděl Petr.

Když pak koně doběhli k stohu, objížděli jej a udupali svými kopyty snůh, až se ukázala sláma.

„Kdož ví,“ myslil si Jan, když se vraceli, „možná, že je Petruškovi nějaká pomoc.“

A tu se k němu Petruška obrátil a praví:

„Vidiš, jak svítí slunce? Vidiš, jak je veliké a jak silně září? Vidiš, jak se třpytí snůh? Kdybych nebyl slepý, jistě bych z té nádhery oslepl.“

„Petruško,“ řekl Fedor Ivanyč, „ze všech koní je nejkrásnější kobylika, které jsi dal jméno Liska. Toho konika se nikdy nezbavuj. Kdyby se snad ta kobylika hřebila, zavolej zkušěného mužíka, ať s tebou nocuje a ať o ni dbá. S tou se ti dobře povede.“

„Však vím,“ odpověděl Petruška a rozněval se.

„Proč se hněváš?“ zeptal se Fedor Ivanýč. „Což nemůžeš poslechnout rozumné slovo?“

„Fedor Ivanýč,“ řekl Petruška Janovi, „věří, že nedožije léta.“

Jan Kostka si přejel rukou čelo. Mužikova tvář byla vpadlá, měl nažloutlou kůži a byl slab.

Tu si Jan vzpomněl, jak byl Fedor Ivanýč vesel na svatbě svého syna, vzpomněl si, jak ho ráno vesele budil, vzpomněl si, jak Petruška napodobil v Polovince křik ptáků a zvířat, a zdálo se mu, že svět nemá smyslu. Zdálo se mu, že hoře kráčí z věku do věku, a byl stíněn.

V noci, když spal v jizbě Fedora Ivanýče, tlačivala ho můra. Viděl ve snách bitevní pole, viděl lidi zbavené údů, skotáka na peci, Petra podpalovače a opět se mu zjevil Bug či sladká končina města Skaličky a opět krvácející tvář Ljubov. Tu se znenadání probral ze sna, jako by ho někdo zavolal jménem. Vzryčel se na loži a poslouchal, neuslyší-li střelbu, ale nic se nehnuło. Byl klid a mír. Smolná polena praskala na ohništi, klid a mír se střel v šíř i dál, ale Jan vstával, a zmaten nočním přísvitěm, hledal hodinky, které dostal při rozloučení od námořníka Fomky.

„Co hledáš?“ otázal se Fedor Ivanýč.

„Chci se podívat, kolik je hodin,“ odpověděl Jan.

„Je druhá s půlnocí,“ řekl mužik. Jan rozsvítil a viděl, že je tomu tak. Potom nemohl již usnout. Přemýšlel, bylo mu těsně v loži a převracel se s boku na bok. Fedor Ivanýč bděl s ním, ale nepromluvil.

Tak plynuly Janovy sibiřské noci.

Když už bylo zimy na mále, přijely do vsi Syropiatky opět saně. Zastavily před stavením Fedora Ivanýče a vozka práskal bičem.

„Kdopak to k nám jede?“ řekl mužik, „kdopak přijíždí v tak pozdní čas?“

„Koně z Polovinky nemají takové postroje, to nejsou saně mužické,“ odpověděla Anusja Ivanovna.

Jan Kostka si té chvíle hověl na loži. Měl v hlavách pytel, měl krásně vystlanou postel kožíšinami, leželo se mu jako v kolébce a četl si knížku. Když slyšel, že venku zastavily saně, vyskočil a hrnul se přivítat přichozího. „Což,“ myslil si, „kdyby tak přišel Ivan se ženou!“

Zatím venku práskal vozka bičem. Práskal bičem, ale ze saní nikdo nevystupoval.

„Kdo je to?“ pravil Jan Kostka k mužikovi, „přijel Ivan? Přijel tvůj syn s nevěstou?“

„Ani zdání,“ odpověděl sedlák, „je to pán. Vidím, že má na nose skřípec.“

Tu vyšli chlapi ven a poznali Eberdina.

„Budu žít na Sibiři,“ řekl Eberdin, „pozdržím se pár měsíců. Vláška mi prikázala, abych odjel z města Oděsy.“

Potom se Eberdin přivítal s Anusjou Ivanovnou a řekl: „Jak se daří tvým dětem, Anusjo? Co dělá Ivan? A jak se vede Petruškovi, který prý přišel o zrak?“

„Tak,“ odpověděla Anusja, „co bůh dal, toho užíváme, a co truchlivého dopustil, toho želíme. Ale proč tebe posílají z města?“

„Eh,“ odpověděl Eberdin, „však se zase vrátím. Člověk je odsouzen žít v psotě a čekat a čekat, ale konec vše napraví.“

Potom se Eberdin obrátil k Janu Kostkovi a pravil: „Buď zdráv! Buď zdráv, ty námořníku, my dva jsme spolu rozmlouvali v Oděse, když v Rusku ještě vládli pořádek a mír.“

Eberdin zastihl své hospodářství tak, jak je kdysi opustil. Knihy ležely na svém místě, opelichané kožichy visely na skobách a rybářské nářadí stálo v koutě. Starý služebník Eber-

dínův, který mu psával dlouhá psaní, byl ještě na živu, ale jeho pomocník opustil před rokem dům a toulal se někde po městech.

Bylo ráno a Vsevolod Akimič chystal snídaní. I vzal žlutý ubrus a prostřel jej na stůl. Potom postavil doprostřed stolu kypící samovar a donesl něco sladkého medu, něco másla, smetany a zavařených jahod. Vposled postavil na stůl cukr se džbánem vody. Když to všechno vykonal, šel Akimič pro Eberdina a zval jej ke stolu.

„Pojď, otče,“ řekl, „pojď, zasedni k svému stolu v té požeňnané zemi.“

Lev Abrahamovič jedl, Akimič stál při stole a díval se mu do úst. Měl loket v dlani, pěst pod bradou a pod paží mu visel utěrák. Eberdin jedl, byl roztržit a měl zlost, ale Akimič se usmíval.

„Slyšel jsem,“ pravil stařec, „že do Petrohradu přišel mezi prostý lid malický mužik a tomu mužiku je prý od boha dáno, aby mluvil řečí a hlasem každého člověka. A je to prý takový mužik, že urostlí lidé o něm říkají, že je veliký, a malí lidé, že má malou postavu, a bradatí, že má bradu, a lysí, že je bez vlasů. Když ten mužik otevře ústa, slyší prý každý svůj hlas a slyší, co mu táhne hlavou.“

Po několika dnech přišel k Eberdinovi Jan Kostka. Eberdin mluvil o veřejných věcech a pravil:

„Rusko je obydleno básníky. Bug snuje svou báseň, Sibír básní a muži žijí v pohádkách. Jasný rozum, výpočet a plán nemá ještě místa v končinách ruské země.“

Jan Kostka nechal Eberdina vymluvit a potom pravil:

„Eberdine, ty jsi studoval v Německu s doktorem Mannem lékařství? Je tomu tak?“

Eberdin přisvědčil a Kostka se zaradoval. Pochodil čapku, která mu uvízla na hlavě, a povídá:

„Pojď. Měj se k dílu! Fedor Ivanyč Aksenov je nemocen. Petruška je slepý, ale možná, že jsou na světě léky, které by jim pomohly.“

Tu si Eberdin jal přejíždět kapsy svého kabátu, mnul si veliký nos, čistil skla svého skřípce a řekl:

„Studoval jsem lékařství, ale je to dávno. Jsem starý chlap, celý život jsem dělal něco jiného a nevyznam se v léčení.“

Fedor Ivanyč slábl a slábl. Byl již kost a kůže, ale konal své práce, jedl a uléhal jako kdy předtím. Práce však nestála za mnoho, jídla se sotva dotkl a v noci místo spánku a pokojného snění bděl a bděl.

Lehával naznak s rukama založenýma za hlavou a díval se do stropu. Díval se na černé trámy a Jan slyšel, jak oddychuje.

„Trápí se? Cítí bolesti?“ pral se Jan a snažil se v polotmě rozeznat mužikovu velkou postavu a spatřit jeho tvář. Fedor Ivanyč nepronesl však slova a tvářil se, jako by spal. Tak plynul noční čas.

Sotva pak nastalo ráno, spěchával Jan po své práci. Spěchával k pile, která stála na břehu řeky Omu. Sem se sjíždějí muži, aby nakládali stavební dříví a prkna a silné fošny a vše, čeho je třeba k práci tesařské a k zednické.

A když se pak vydařil pěkný den, bylo tu dětí a bab až černo. Bylo tu smíchu a žertování dost a dost. Mužici se kasali na ženské a ty jim nezástaly dlužny ani slovičko. Mezi tou smějící se chasou proplétali se malí darebové, kteří nepřemýšlí, leda o čtveráctví.

Nejveselejší ze všech mužiků byl pak mužik Jemiljoaminkov, který se dovedl pitvořit po všech úřednicích, co jich kdy přišlo do Polovinky, a který jim sekával poklony, až se lidé popadali za břicha.

Mužik Jemiljoaminkov byl malý, měl rezavou a plesnivou bradu a potrpěl si na dětičky. Bylo jich kolem něho vždycky hromada. Milý mužik je posazoval na koně, černil jim tvářinku anebo vymýšlel jinou skotačinu.

„Stryčku, pojď mi otevřít pěst!“ křičeli za ním ti malí nezbedové. A mužik jim otvíral pěst a bědoval a tvářil se, že nemá dost síly, aby ji otevřel. Na práci přitom nebylo pomyslení a Jana Kostku bral čert.

I svázeli mužiči dřevo podle starého zvyku a nakládali pramalíčko na své koníčky.

„Pročpak tak malíčko nakládáte?“ ptal se jich Jan Kostka.

„Eh,“ odpověděli mužiči, „nakládáme správnou míru, nakládáme tolik dřeva, kolik je potřebí, aby koně vesele šli a dobře pracovali.“

A lišák Jemiljoaminkov se smál a sám měl tak nepatrný náklad, že se Jan rozhněval a vzal jednomu stařečkovi koně z ruky a naložil dvojnásob dřeva, než nakládali mužiči. Naložil dřeva, až saně praštěly a sanice se hluboko zařezávaly. Potom vyskočil na saně a jel tak rychle jako ostatní a dvakrát se obrátil, než oni jednou dojeli.

Když se pak setkal čas s časem, viděl Jan Kostka, že jeho koně běží vždy pomaleji, ale koně mužické že jsou jako vítr a že jsou stále čilejší a že si vesele poréhtávají.

„Mužik,“ pravil potom Kostkovi Jemiljoaminkov, „má v ruce správnou míru.“ Řka to, posadil si dětičko na své saně a ujížděl jako vítr.

Přiblížilo se jaro. Sníh tál. Slunce se vyhoupllo nad obzor a páliło. Om. prolomil svůj led a řečištěm se valil kalný proud. Byl čas jarních prací. Ale Fedor Ivanýč nemohl již pra-

covat. Odjel tedy do polí jeho nejstarší syn Ivan a slepý Petruška s Janem Kostkou.

V ten čas přijel moskevský stavitel, přijeli dělníci a počali na březích Omu své dílo.

Co však měl činiti Jan? Litoval, že není stavitelem, litoval, že není lékařem, že není mužikem, ale zhostil se tísně. Vydechl, získal důvěru. Proud mohutného světa, přerušovaný tmou, a proud mohutného života, na nějž se věší smrt, mu zněly jasněji. Jejich hlas vzrůstal, blížil se.

A s touto probouzející se důvěrou přicházela pak touha vrátit se domů, touha vrátit se k vlastní práci.

Ivan Fedorovič měl toho času velmi na pilno a Petruška s Janem zůstali na vzdálených polích. Pracovali a spali ve stepi. Jan oral a Petruška chodil rovněž za pluhem. Usmíval se, potířasal rusou hlavou a Janovi se zdálo, že těsná tma slepců se rozestupuje před jeho zavřenýma očima v černou Sibír.

Jednou v čas poledního odpočinku přivezl hospodář na vzdálené pole jidlo. Petruška obrátil pluh, Jan pustil koně a měli se k jídlu.

Zatím Fedor Ivanýč vyňal z brašny, co dobrého přinesl, a opřel se loktem o koňská sedla. Mezi koleny držel džbán a ve džbáně šplíchal kvas.

Jan s Petruškou se pustili do oběda a hospodář jim počal vypravovat o kousku mužika Jemiljoaminkova: „Jemiljoaminkov,“ pravil, „nemůže vystát Němce, který vyměňuje zem, a nikdo mu není tak milý jako Vasilisa Jegorovna. A co čert nechťel! Milý Němec se zadíval do Vasilisy. Jak to Jemiljoaminkov uslyšel, oblékl si ovčí kůži a chtěl Němce postrašit.“

Když Fedor Ivanýč dokončil příběh o Němci, obrátil se k Petruškovi a řekl:

„Petruško, byl bych rád, aby si Jemiljoaminkov vzal mé sedlo, vždyť ty je nebuděš užívat a strýci se hodí.“

Petruška se již na hospodáře nehněval, že si myslí na smrt, a přisvědčil, že učiní, oč žádá. Potom Petruška vstal a hledal džbán, aby se napil.

„Ten veselý mužik, ten chytrák Jemiljoaminkov,“ prohodil Kostka, „nemá nadarmo červenou bradu.“

„Měl ji,“ řekl Petruška, „měl ji, dokud byl mladší, dokud se toulával a dokud se s ním Fedor Ivanuč pro toulky vadil.“

„Co ty víš, kdo se vadí s mužiky,“ řekl opět hospodář a dal se do smíchu. „Já jsem strýce chránil.“

Fedor Ivanuč se znovu zasmál, ale tu se mu náhle zkrivila tvář a popadl se za hrdlo. „Běda!“ zakvíkl, a ukazuje na svou útrobu a svítaje si levicí chřtán, zdávil krev.

Petruška s Janem Kostkou odvezli potom hospodáře domů. Jeli na třech koních a v řadě. Zvířata pak kráčela zvolna a třela se bok o bok.

Když pak dojeli k stavení, vyběhla jim Anusja v ústřety a dala se do pláče.

Hospodář řekl: „Rozlučme se, Anusjo, bez zármutku. Vždyť každý ví, co ho čeká. Vždyť jsme žili do staří v pokojí a míru, vždyť žádné naše přání nezůstalo nesplněno.“

Tu se hospodář zastavil, aby popadl dech, a po chvíli ticha mluvil dále:

„Býval jsem za mlada přísný a pozdě jsem došel klidu, ale ty jsi bývala mírná od mladosti.“

Anusja štkala, a objímajíc svého manžela, křičela víc a víc: „Mlč! Utichni! Mlč! Vzbouřiš si krev a zhoršíš si svou nemoc!“ Pak potlačila pláč a tvářila se, jako když se hněvá.

Fedor Ivanuč se usmál, a položiv si prst na ústa a rozhlédnuv se po světnici, vyšel na zápraží. Tu spatřil severní ptáky, jak táhli podle Omu. Potom obrátil oči k ohradě a žádal, aby přivedli kobyliku, kterou měl nejraději.

Když pak přivedli kobyliku, řekl hospodář Petruškovi: „Pe-

truško, neodcházej nikdy ze Sibíře. Sibíř je bezpečná zahrada a kůň je cesta té zahrady.“

Řka to, bral do ruky náčiní a vše, s čím pracoval. Bral do ruky kosu a podávky a lehkou sekyrku, ale jeho tváří přecházela bledost. Cítil, že slábne. Tu požádal Kostku, aby odjel do Polovinky a přivezl staršího syna a požádal o návštěvu veselého mužika Jemiljoaminkova.

Když nejstarší syn s mužikem přišli, zastihli hospodáře na loži. Byl tak slab, že již nemohl promluvit.

Jan Kostka pomohl Petruškovi sklídit obilí, a když minula doba žní a sklízně, myslil na návrat do Čech.

„Ach,“ pravil Petruška, „proč odcházíš? Zůstaň Nikde není zima tak trýpnutá, nikde není tak trýpnutého léta.“

Ale Jan objal Petrušku a chystal se na cestu. Byl klidný. Příběhy, které ho zděsily, příběhy, které miloval, padaly níž a níž, duněly v hloubi, roztavily se.

Když se Jan rozhodl, že odjede, šel navštívit Eberdina. Lev Abrahamovič psal a jeho starý sluha leštil před domem cínovou pánvičku.

„Copak se stalo, žes tak smutný?“ zeptal se Jan.

„Eh,“ odpověděl Akimič, „raději se neptej, Lev Abrahamovič se zřekl polí.“

„Proč?“ otázal se Jan a zakryl si svou černou rukou ústa.

„Satanáš mu napískal, že jsme je vyšídili!“ odpověděl Akimič. „Což může být mužik bez půdy? Cožpak mu země ne náleží?“

Potom vešel Jan k Eberdinovi a rozloučil se s ním. Eberdín, ten nepokojný duch a starý poutivák, který se špatně vyznal ve světě, mu řekl:

„Na shledanou, námoříku! Na shledanou v Oděse!“

Když sedlal Jan Kostka koně, přitočil se k němu Akimič a Jan mu řekl:

„Akimiči, starý brachu, neopouštěj ho!“

„Kdež by,“ odpověděl stařec, „má zlaté srdce.“

Potom Jan odjel. Stiskl koni slabiny, kuň se dal do cvalu a Janovy rukávy vlály v povětrí. Za hodinu pak dojel k staveništi mlýna, které rostlo výš a výš.

Buď sbohem, řeko pokoje a míru! Buďte sbohem, mohutné proudy Omu beroucí břehy a obnovující břeh! Buď sbohem, obloho jak postříbřený džber! A vy, koně, vy berly slepých chlapců a vy baby rozveselené, které se projíždíte v úvalu řečiště, buďte sbohem! Buď sbohem, drsná něžnosti! Buď sbohem, vánice, ty provazistě hvězd, sbohem, vy sněhy, sbohem, sluněčko a stepní traviny! A vy, chlapi, jimž vlezla pohádka do kožichu a kteří počítáte léta jako hodiny, a vy, kteří líháte se smrtí a v těžké hodině si dopřáváte něžných starostí, buďte již sbohem!

Jan Kostka odchází.

Je vprostřed září, rozbřeskl se den a koně stojí přichystáni na cestu. Jan se loučí.

Je zde Eberdín a Ivan Fedorovič a jeho mladá žena a je zde Petruška. Petruška pak potřásá rusou hlavou a praví:

„Však ty se vrátíš!“

„Za rok. Za deset let!“ odpovídá Jan Kostka a líbá se s babami a s mužiky a naposledy škádlí ženu Ivana Fedoroviče. Potom nasedá do vozu a jede. Eberdín zvedá ruku, kyne mu na pozdrav a mává papíry.

Jan Kostka jede podle řeky Omu, jede k jihu a slepý Petruška jej doprovází daleko do stepí.

Když se Jan Kostka dostal do Vídně, trvala ještě válka, ale armády byly již v rozkladu a císařství zcípalo.

Tu postavili vojenští pánové Jana před soud. Na soudě

byli pak důstojníci a poddůstojník a prostý voják. Taková byla pravidla hry. Soudce kladl Janovi otázky a Jan odpovídal.

„Kde jsi byl zajat?“

„Byl jsem zajat na ústupu. Armáda se vracela ke Krakovu a krylí jsme ústup. Byl jsem vřádněn do popravčí čety. Odvedli jsme žida a tři Rusiny k cípku lesa. Měli jsme je zastřelit a byli jsme překvapeni ruskou hlídkou. Rozehnali nás. Bloudil jsem lesem.“ Pravi Jan, a řka to, umlká.

Stojí před soudem a míčí. Dívá se po svých soudcích a odporné a hanebné sousto mu stoupá do úst. Cítí, že se mu krev valí k srdci, cítí, že bledne, cítí, že mu rozum našeptává, aby lhal dále, cítí, že mu jakási ruka víže ústa, aby nepropukl v křik, cítí, že jakási moc jej ponouká, aby se bránil zbraní. Stíny mu přecházejí před očima, znaménko zuřivého vzteku skáče před jeho pohledem.

Tu pak vstává svědek těch příhod a mluví a opakuje, co Jan již řekl. Je to František Korita, je to tovaryš černého řemesla, který se vyučil v Litomyšli.

Potom vstává poddůstojník jménem František Hanák a praví: „Setkal jsem se s Janem Kostkou po dvakrát v poli.“

Tu poddůstojník chváří Janovu statečnost a mluví nepravdy a sráží paty a obrací se k soudcům. Na jeho prsou cinkají penízky a za tohoto vyzvánění je Jan zproštěn žaloby.

Sedlák Emanuel Kostka se vrátil s pole řečeného Zajecí míra, dal koně do stáje a hrnul se k večeri. Vešel do světnice, pozdravil a čeká, co bude dobrého. Je stále týž, jaký býval. Je to táž tvař, tytéž hrubé mravy. Má klobouk na hlavě a jak by smet opře se lokty o stůl.

Ale světnice je čistá, hrnce se lesknou, talíře stojí v pěkných sloupcích a na posteli je příkrývka se vzorcčkem. U plotny pak stojí Františka Filipová, starší sestra nebožky Antonie. Dala si říci a již druhý rok hospodaří v Kostkově statku.

„Kostko,“ řekne Františka Filipová, „dnes přiletí k Černo-
husce vrána. Čeká se každou chvíli.“

„A hrome,“ odpoví sedlák, „to není jenom tak. Nevíš, je
doktor Mann doma?“

Potom se protáhne, až mu praští v kloubech, a dodá: „Jdi,
řekni Ondřejovi, ať zapřáhá a dojede pro něho. Čert nikdy
nespí.“

A Františka jde na dvůr.

Poprchává. Františka vztáhne ruku a chce se vrátit, aby si
přehodila pytel přes záda, a tu ji znenadání zavolá hrubý hlas
a přeje dobrý večer.

„Kdo je to? Copak chcete?“ táže se opatrná Františka. Ale
člověk se dere do dveří a praví:

„Nejste vy tetička Františka? Na mou duši! A mě byste ne-
poznala? Vždyť já jsem Kostka. Ten nejmladší. Jsem Jan.“

A potom se Jan uvítá se svým otcem. Sedne si za stůl,
vstane, rozhlíží se po světnici, projde se sem a tam a znena-
dání chytne tátu za ramena. Stiskne ho ze vši síly a praví:
„Co jsem se na vás navzpomínal!“

Za chvíli zatukal Jan na Černohusovo okno. Když Černo-
hus vyšel, objali se ti přátelé, až jim praštěly kosti.

„Ondřej,“ pravil potom Jan Kostka, „mám jet pro dok-
tora?“

Tu otevře dveře baba, která pomáhá ženským při porodech,
a rozkřikne se:

„Co blázníte, je všechno v pořádku!“

„Ti mužští nadělají hluku,“ povídá potom rodiče, „cožpak
může ten doktor dělat zázraky? Cožpak se rodič děti jinak?
A trocha bolesti? Nevidáno!“

Když se Jan Kostka vrátil do světnice, usadil ho sedlák
za stůl a povídá:

„Co bys jedl? Co mu dáme, Františko, k večeru?“

A Františka se stará a shání, a zatím co se shání a co pře-
bíhá z komory k plotně, klade Emanuel Kostka svou těžkou
ruku na Janovu dlaň a dívá se mu do šťastné tváře. Potom si
vzpomene na Václava a na druhého syna a na svou ženu
Antonii.

Na druhý den byla sobota. Táhla devátá. Černohus byl
kdesi na poli a Jan prohlížel hospodářství. Chodil se starým
sedlákem a bylo vidět, jak brousí dvorem a berou do ruky
selské nástroje. Prošli chlív, vstoupili do stáje a Jan pochválil
doubavská hříbata. Díval se jim na nohy a tu mu přišlo, aby
zvedl jednomu hřebečkovi kopytko. A jak tak stál a jak držel
to koňské kopyto, zhlédl Emanuel Kostka na jeho ruku.

„Bože milý,“ pravil Kostka, „co jsi, Jene, dělal celá ta léta?
Vždyť máš ruce jako kovář!“ Řka to, přejel svými hrubými
prsty synovu dlaň. Stiskl ji a přitom mu stoupal chřtánem ja-
kýsi vzdech štěstí.

Ke stáji přiléhal Černohusův byt. V té chvíli se pak probu-
dilo jeho dítě a zakřičelo. Dalo se do křiku a křičelo z plných
plic.

„Koho si Ondřej vzal?“ otázal se Jan.

„Což jsem ti to nevyřpisoval?“ praví sedlák na tu otázku
a dívá se na Jana.

„Vzal si nevěstu z přízně. Vzal si Josefinu Valouchovou a to
je tvá sestřenice s matčiny strany.“

Když došel sedlák se svým Janem k místu, kde doubavská
cesta spadá ke Skaličce, setkal se se sazečem Fulínem.

„Co, jářku, to je Kostkův student!“ křičí sazeč a ukazuje
prstem na Jana a spěchá jej obejmout. Potom potřásá rukou
sedlákovi a praví:

„Můj hoch je v Litomyšli. Přejde na neděli domů. A to je

ta věc, pro kterou jdu do Doubravy. Kostko, nakrmil jsi už hezkých pár set lidí. Což, zbylo ti ještě něco? Mohl bys mi přenechat nějaký vejškrabek?"

A Emanuel Kostka se zlobí a povídá:

„Vy, chlapi zatracení, mi roznesete statek. A což ty tahnice, z těch se nevypleteme. Četníci si u nás podávají dvěře od rána do večera.“

Vtom protrhl déšť mračno a pokropil pyšného sedláka a ty dva jak by smet. Běželi do sýpky a sedlák se zeptal:

„Máš něco na tu mouku?"

Sazeč jménem Fulín drží mezi koleny pytel a povídá:

„Hanba mluvit, člověku to nejde z huby, ale co dělat.“ Potom se odmlčí a Kostka smetá mouku se země.

„O tři si střevíce,“ povídá sedlák.

Sazeč si čistí střevíce a chvílku se dívá na Jana a chvílku opět na starého Kostku.

„No, ty,“ povídá, „jsi přišel tátovi do podoby, na mou čest! Člověk se musí smát, když vás tak vidí vedle sebe. Z tebe měl být, Jene, sedlák, k čertu s tvou latinou.“

Tu starý Kostka zaváže pytel motouzem a zeptá se, co chtěl sazeč říci.

„Co jsem chtěl říci?“ praví opět sazeč, „nic, pranic! To bylo jenom tak. Chtěl jsem se zmínit o krejčím Horečkovi. Má chudák hlad, povídám, hanba mluvit. Je nemocen, má raka v žaludku.“

Což kdybys mu, Kostko, něco dal?

Já vím, že je to svině, toť se ví, to je bez řeči.

No, vem to ďas, nemá co do huby.“

Jan Kostka se při té řeči dívá na tátu a polehounku a zvolna běře pytlíček ne právě velký a ne příliš malý.

Směje se, sazeč se rovněž zubí, a protože je i sedlákovi do smíchu, mávne rukou a přisvědčí.

A právě v tu chvíli vběhne do sýpky Kostkům křepelák a mouka lítá zpod jeho tlapek, jako když sněží.

A teď se Emanuel Kostka opravdu dopálí.

Potom si Jan naložil pytel na záda a kráčí s Fulínem se svahu. Pár kroků od doubravského statku čeká na sazeče dcera s dětským kočárkem.

„Nechtěl jsem přijet s vozem až do stavení,“ praví Fulín a pln radosti se hrne ke kočárku.

„Tak, brachu, uložíme ten boží dárek jako dětátko,“ praví Kostkovi a natřepává peřínku. Ale tu sebou znenadání trhne a ukazuje na blížící se skupinu dělníků. „Můj bože, to je lidí,“ praví se zachmuřeným čelem, „to mi není vhod.“

V tu chvíli ustal déšť a slunce plulo z mraků.

„Jen dál! Jen prudčeji,“ řekl opět sazeč, „ať máme zítra krásný den. Vždyť čekám syna.“

Zatím co tak tlachali, obrátila se sazečova dcera k Doubravě a vykřikla. S té strany přicházeli dva četníci.

„Zle je, zle!“ jal se bědovat sazeč, „má mouka, naše dobré koláče jsou v pekle!“

Četníci došli k dětskému kočárku a hned věděli, kolik uhodilo.

„Odkud vezete mouku?“ ptal se starší četník.

„Víte co,“ odpověděl Jan Kostka, „jděte svou cestou a nedotýkejte se vozíku.“

„Jakže?“ řekl četník a pohodil ručnicí na svém rameni, „snad bys měl odvahy se mi postavit, co!“

Kostka procedil něco mezi zuby a četník mu chtěl dát maličkou šňupku. Ne, nechtěl mu dát šňupku, chtěl se ho jen dotknout, chtěl mu pohrozit.

Ale což naplat, Jan Kostka, ten starý námočník, se rozehnal k ránc s takovou jistotou, že četník uskočil. Přesla ho chuť a schlípl uši.

Zatím došla k dětskému vozíku skupina dělníků. Všichni se zastavili a čekali, co bude dál.

A co se stalo?

Páni četníci se rozhlédli po dělnících, potom se podívali na Kostku a rozhodli se nechat ručnice na řemenech. Zapsali si Janovo jméno a šli do Skaličky.

Ztráceli se krásně pod svahem a za chvíli z nich bylo vidět jen špičku helmíc.

„Hrome,“ povídá sazeč jménem Fulín, „je po císařství! Je po něm veta. Můžete mi to věřit. Kdyby seděli pevně v sedle, spali bychom dnes v temnici a ty bys, Jene, dostal náramky.“

Potom si Fulín postrčí dvěma prsty klobouk a smluví si s dělníky a s Janem malou procházku na neděli 17. října. „Uvidíme, jak se budou bránit,“ povídá, „bude-li nás pět set!“

Jan šel se sazečem až ke Skaličce, a když byl blízko, napadlo ho, že vyhledá doktora Manna.

Zazvonil, vešel do síně, vstoupil do obývací světnice a setkával se s doktorovou ženou.

Paní drží v ruce šáteček a její dlouhé oči se otvírají a už. Možná, že jí k tomu nutí láska, možná, že strach, možná, že údiv. Kdož to ví!

Zatím se Jan směje a ptá se po svém příteli, ptá se po starém chirurgu a pranic mu nesejde po třech otázkách, o nichž byla zmínka. Chodí sem a tam, přechází a mne si ruce, čeká na Hugona Manna.

Tu vejde chirurg se svou dcerou a vítá Kostku a obejme ho. Je šťasten, rozveseluje se, a aby lépe ukázal své ručinky, zvedá pravici.

„K nevíte,“ praví, „ta solená ruská kuchyně dělá divy. Myslí jsem si do té chvíle, že mám největší ruku.“

„A myslil jste si,“ prohodí Jan Kostka, „že je také nejkrásnější? V tom případě byste byl dvakrát poražen.“

Když se tak pěkně uvítali, vypravuje Jan o ruských příhodách.

„Můj Eberdin, můj drahoušek, můj přečuný premiant!“ vzdychne chirurg a nutí Kostku, aby mluvil dál.

Dámy již dávno odešly a Kostka končí: „Chtěl jsem být lékařem, chtěl jsem být umělcem, chtěl jsem být námořníkem, mlynářem, stavitelem, mužikem a opět lékařem.“

„Dost! Dost!“ křičí Hugo Mann. „Dost o tom, co už bylo, pověz mi, čím budeš.“

„Tím, čím jsem,“ odpovídal Jan.

„Sedlákem?“

„Ne, přidržíím se knížek,“ pravil Jan, „snad se mi zvětšila o poznání i hlava.“

Téhož dne chodil Emanuel Kostka se svým synem po dvoře a stále se opožďoval o krok a díval se po synových raměnou a díval se po jeho šíji. Chtělo se mu smát. Chce se mu smát a volá psy, volá milého křepeláka, který s ním chodí do polí. Chce mu pohládit hlavu, chce se mu přijímat lichotky, chce, aby skákal a vyváděl své skopičiny. Sedlákovi se chce krátce smát.

I kráčeji v tom veselí a v té radosti, jako chodí koně. Jdou, dotýkají se lokty a smějí se do vousů. Smějí se, jsou šťastni.

V tomto souzvuuku, v tom štěstí zaznívá však hoře. Hoře naplňuje to štěstí, jako jádro ořechu naplňuje ořech. Ale ani štěstí, ani to hoře nemá hranic a splyývá a prolíná se a prostupuje se.

Tu přilétají dva holubi a jeden z nich se ozve tímto hlasem:

„Josef a Václav padli a víckrát se nevrátí do své Doubravy. Jsou ztraceni a jejich hnáty se běljí na východních pláních, je veta po mládencích a nezůstalo po nich nic než bolest, kterou cítíš.“

A zatím co zní ten žalostící hlas, zatím co zní a pálí, otvírá druhý pták svůj růžový zobáček a vrká a vrká: „Tvůj nejmladší, tvůj zapomínaný syn, ten bolavý a něžný synáček, na něhož jsi hleděl se sykotem bolesti, ten malátný student, se vrátí. Jde s tebou, jde stejným krokem, jako kráčíš ty, má tůž hákovitý nos, má tutěž bradu, táž neústupnost zvedá jeho ramena, táž síla zvedá jeho hlavu. Což nevidíš? Kam jsi dal oči? Vždyť jsou to všichni tvoji synové.“

E D I Č N Í P O Z N Á M K A

Tři řeky vyšly po prvé v Družstevní práci roku 1936 (jako 135. svazek sbírky Živé knihy a jako 4. svazek Knih Vladislava Vančury). Po druhé vyšly téhož roku v Melantrichu (jako 80. svazek knižnice Úroda a jako 11. svazek Spisů Vladislava Vančury). Po třetí mohly vyjít až po autorově smrti roku 1950 opět v Melantrichu (jako 14. svazek Díla Vladislava Vančury pořádaného J. Mukarovským a I. Olbrachtěm). Naše vydání je tedy celkem čtvrté a vychází z vydání druhého, v němž jsme provedli běžné úpravy především pravopisné, zachovávající však některé zvláštnosti Vančurova pravopisu: Ponechali jsme malá písmena ve slově *báň*, *bohorožčeka*, *špasitel*, *stvořitel*, *syn* a *duch svatý*, jeho *milost*, *výsost*, *excellence*; neupravili jsme některé adverbialní spěčky (*nakřivo*, *naruby*); sjednotili jsme výraz *na to* ve spojení *řekl*, *odpověděl na to*; ponechali jsme Vančurův přepis ruských jmen vlastních (*Matvěj*, ale opravili *Ivaně* na *Ivaně*, ponevadž by psaní s *-i* mohlo vést k měkké výslovnosti) i obecných (*hopějka*, *izvoščik*); kolísání *mužik* a *mužik* jsme sjednotili ve prospěch tvaru prvního; nechali jsme tvar *stkovouci*. Upravili jsme nesprávné tvary *jej* na *je* (na str. 114, 120, 251, 255) a *jej* na *ho* ve vazbě *nevšimá si ho* (str. 201). Nejvíce oprav jsme provedli v interpunkci, jednotné a rozkolísané, především ve větách přechodníkových. Setřili jsme však i zde některých zvláštností Vančurových. Nedělali jsme čárky ve větách typu *měl skobu jak se patří*, *vykřikl co síla stáčí*, *omastku co hrdo ráčí*; a zrušili jsme je ve větách jako *jedem z nich*, *jménem Březina*, *snáší*...; *teď vede Petr*, *řečený Křitel*, *své otrhance*. Kromě zřejmých tiskových chyb jsme opravili znění 2. vydání na těchto místech:

- str. 8 - praví k *Antonii* m. ... k *Josefině*;
 37 - *Kdo* je ten divotvůrce m. *Kde* je ...;
 81 - *ruch* stavby m. *rub* ...;
 98 - *nás* nerozsoudí m. *vás* nerozsoudí;
 123 - *Člověk si může* vybrat m. ... *nemůže* ...;
 209 - *Antonína* Srba m. *Františka* ...;
 235 - nepůsobte mi tolik bolesti m. ... *mu* tolik bolesti.

R. H.